

هنر سنتی اوریگامی

(از کاغذهای تا شونده تا سازه‌های فضایی مدرن)

علیرضا علاء‌الدینی *

اوریگامی^۱ یا کاغذ تا شده یا بنا به قول مردم ایران کاغذ و تا، هنر تا کردن کاغذ برای به وجود آوردن اشکال و اشیای تزئینی و حتی وسایل مصرفی و سرگرمی‌های کودکان است. سابقه این هنر سنتی از بازی‌های ساده کودکانه آغاز می‌شود و به هنری پیچیده می‌رسد. هنر اوریگامی در آیین‌ها و رسوم خاص ژاپنی، و همچنین برای مصارف آموزشی، تفریحی و علمی کاربرد دارد. امروزه در بسیاری از سازه‌های فضایی، در صفحات خورشیدی ماهواره‌ها و سقف‌های تا شونده، از این علم استفاده می‌کنند.

پیشینه اوریگامی

در قدیمی‌ترین آثار بر جای مانده، استفاده از اوریگامی در نوعی آیین مذهبی به نام کاتاشیرو^۲ در ژاپن یافت شده است که در دوران باستان و در آیین‌های سیتو در معبد آس^۳ به کار می‌رفت. کاتاشیرو نمایش نمادین الوهیت است که از کاغذ مخصوصی به نام

هنر اوریگامی در آداب معاشرت اجتماعی نیز نقش مهمی دارد. راه‌های متعددی در تا کردن کاغذ برای هدیه‌ها وجود دارد که از آن در مناسبت‌ها و روزهای خاص سال استفاده می‌شود. یکی از این مناسبت‌ها مراسم ازدواج است که کاغذها به صورت پروانه تا می‌شود.

جینگو یوشی^۴ یا کاغذ معبد، بریده می‌شد. آثار امروزی از این مراسم را می‌توان در بریده کاغذهایی از هیکل انسان که اینک در مراسم تطهیر به کار می‌رود، مشاهده کرد. این گونه عروسک‌های کاغذی را در فستیوالی که در ماه مارس برگزار می‌شود، می‌توان یافت. همچنین این گونه دست ساخته‌های اوریگامی با نام جوهری^۵ یا شید^۶، در آیین‌های تطهیر شینتو نیز که با روشی ویژه به همراه بریدن و تا کردن کاغذ اجرا می‌شود، قابل مشاهده است.

هنر اوریگامی در آداب معاشرت اجتماعی نیز نقش مهمی دارد. راه‌های متعددی در تا کردن کاغذ برای هدیه‌ها وجود دارد که از آن در مناسبت‌ها و روزهای خاص سال استفاده می‌شود. یکی از این مناسبت‌ها، مراسم ازدواج است که کاغذها به صورت پروانه تا می‌شود و با آن، روی بطری‌های نوشیدنی را تزئین می‌کنند. از چنین تزئینی در مراسم تدفین نیز استفاده می‌شود. علاوه بر این، از این گونه تزئین‌ها در ساختن نوشتی^۷ - تزئین روی هدایا و تاتو^۸ - کیف پول کاغذی یا کیفی که در تای لباس کیمونو جای می‌گرفت - نیز استفاده می‌شد.

نوشتی اختصار کلمه نوشتی آوابی^۹ است که در اصل صدف خشکی بود که به معنی نماد شگون و خوش یمنی بر روی بسته‌های هدایا الصاق می‌شد. بعدها به جای این صدف از کاغذ تا شده با همان شکل صدف به همراه حروف نگاشته بر روی آن (نوشتی) استفاده شد که شکل آن به صورت یک شش ضلعی دراز است که از تا کردن یک کاغذ مربع شکل به دست می‌آید. این ساخته سپس با بندهای طلائی و نقره‌ای و یا قرمز و سفید که، به آنها میزوهیکی^{۱۰} می‌گویند، بسته‌بندی می‌شود. این شکل مانند طلسم‌هایی است که امروزه در معابد شینتو فروخته یا هدیه داده می‌شود.

هنر اوریگامی برگرفته از کاغذ است، از این رو وجود کاغذ یا ساخت کاغذ در سرزمین‌های گوناگون سبب شد هنرهایی مانند اوریگامی در ژاپن و یا ساخته‌های مرسوم و معمول در ایران پدید بیاید؛ زیرا هنر بستگی پیوسته‌ای با مواد آن دارد؛ چنانکه هنر بافت حصیر در شمال و جنوب ایران و یا همین هنر در ژاپن که حتی لباس‌های زایمان را دربرمی‌گیرد، نوع دیگری از وابستگی هنر با مواد اولیه ساخت آن است. از این رو از هنر اوریگامی در ژاپن عهد باستان اطلاع زیادی در دست نیست، زیرا کمیاب بودن کاغذ و ارزشمند بودن آن مانع از استفاده‌های هنری از آن می‌شد. با بررسی‌های به عمل آمده، این احتمال وجود دارد که این هنر از دوره هین^{۱۱} در بین سال‌های ۷۹۴ تا ۱۱۸۵ میلادی شروع شده باشد. در آثار به دست آمده در کتاب‌های این دوره که نحوه تا کردن کاغذ در آن رسم شده، چنین مشخص است که در ابتدا تنها با تا کردن کاغذ و بدون برش، اوریگامی ساخته می‌شد که این شیوه تا ابتدای دوره موروماچی^{۱۲} ادامه داشت (۱۵۶۸ - ۱۳۳۲ میلادی). سپس در دوره ایدو^{۱۳} (۱۸۶۸ - ۱۶۰۰ میلادی) تکنیک‌های دیگری از قبیل تا کردن، بریدن و رنگ کردن کاغذ مرسوم شد. تا دوره تایشو^{۱۴} (۱۹۲۶ - ۱۹۱۲ میلادی) حدود ۱۵۰ نوع مختلف اوریگامی شامل دُرنا، قورباغه، کشتی‌های حامل گنج، انواع سبدها و بادبادک و مجسمه‌های جنگجویان ساخته می‌شد که این تکنیک ویژه از والدین به فرزندان منتقل می‌گشت. اوریگامی معاصر و مدرن، برش کاغذ را نیز همراه دارد که در ساخت مجسمه‌های کاغذی به نام کومی‌گامی^{۱۵} که تلفیق کاغذهاست، (برش تنها به عنوان جزء فرعی اوریگامی) استفاده می‌شود. در این گونه اوریگامی جنس و کیفیت کاغذها با یکدیگر تفاوت دارند. از نمونه‌های کلاسیک اوریگامی می‌توان از سیمبازورو اوریگاتا^{۱۶} (۱۷۹۷ میلادی)

هنر اوریگامی برگرفته از کاغذ است، از این رو وجود کاغذ یا ساخت کاغذ در سرزمین‌های گوناگون سبب شد هنرهایی مانند اوریگامی در ژاپن و یا ساخته‌های مرسوم و معمول در ایران پدید بیاید؛ زیرا هنر بستگی پیوسته‌ای با مواد آن دارد چنانکه هنر بافت حصیر در شمال و جنوب ایران رایج است.

اثر روکان گادو،^{۱۷} کایاراگوزا^{۱۸} (۱۸۴۵ میلادی) اثر آداجی کازویاکی^{۱۹} و همچنین هنرمندانی چون توری کیوناگاس یویکایوئی^{۲۰} (۱۸۱۵ - ۱۷۵۲ میلادی) و هوکوسائی^{۲۱} (۱۸۴۹-۱۷۶۰ میلادی) نام برد که از این هنر در چاپ استفاده کردند و از این نمونه‌ها در طرح‌های چاپی آثار مختلف بهره بردند.

از دیگر موارد استفاده و کاربرد هنر اوریگامی در ساخته‌ای به نام کوساکی هانا تاسوتیسومی^{۲۲} بر روی لباس هنرمندان نمایشنامه نو^{۲۳} است که به همراه زری دوزی به کار برده می‌شد. علاوه بر اینها، شکل دُرنا بسیار متداول است که در طرح‌های اغلب لباس‌های محلی و وسایل منزل استفاده می‌شد. امروزه دُرنا سمبل اوریگامی است، زیرا براساس یک سنت ژاپنی، اقوام و دوستان بیماران برای بهبودی و تسکین آنها با ساختن هزار دُرنا ی کاغذی دعا می‌کنند.

مراحل ساخت درنا

از آنجا که به هنر بسته‌بندی در ژاپن توجه خاصی می‌شود، از این رو قسمت زیادی از محبوبیت اوریگامی به دلیل ارائه این هنر در بسته‌بندی است. بسته‌های اوریگامی به

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

واسطه ساختاری که دارند، چسب را از کار خود حذف کرده‌اند و جعبه‌های اوریگامی بدون نیاز از مواد چسبیده به یکدیگر قفل می‌شوند و این‌گونه بسته‌ها علاوه بر تنوع، از ساختارهای مقاوم نیز برخوردارند. قدرت کاربردی اوریگامی در این بخش به خوبی مشهود است. علاوه بر این، ساخت اشیایی مانند توپ و فنجان و تکنیک‌های گسترده اوریگامی در طراحی و دکوراسیون داخلی مانند پارتیشن‌ها، آباژورها و وسایل مصرفی مانند لیوان‌های کاغذی، زیربشقابی و خیلی از وسایل مورد استفاده روزانه، گستردگی کاربرد این هنر را نشان می‌دهد. از اصول اوریگامی، در معماری و برای توسعه فناوری ساخت منبع برای حمل و نقل متان با استفاده از صفحات فلزی نیز استفاده می‌شود.

اقسام اوریگامی

۱. اوشی اوریگامی^{۲۴}: به نوعی عروسک کاغذی اطلاق می‌شود که آن را با تکنیک‌های خاص برش و تازدن می‌سازند. صورت عروسک مستقیماً روی کاغذ نقاشی می‌شود و مدل لباس را روی عروسک می‌کشند و با قطعه‌ای پارچه می‌چسبانند.
۲. نی‌شی‌کی اوریگامی^{۲۵}: در این سبک، وسایل با استفاده از کاغذهای چند رنگ که با مهرهای چوبی بر آنها نقش می‌زنند، ساخته می‌شود. از اواخر دوره تائیشو^{۲۶} تا اوایل دوره شووا^{۲۷} (۱۹۲۶) این سبک محبوبیت داشت. در این شیوه برای ترسیم یا رنگ‌آمیزی اجزای صورت برش‌های ظریفی زده می‌شد که این کار به همراه قلم‌مو انجام می‌گرفت.
۳. کاسانوژی^{۲۸}: این نوع هنر اوریگامی به همراه تا کردن لایه‌های کاغذ به رنگ‌های مختلف تجلی می‌یابد که در نهایت نیز فقط رنگ‌های مورد نظر نمایان می‌شود.
۴. کاواری اوریگامی^{۲۹}: ظهور این سبک اوریگامی در اواسط دوره مجی (۱۹۱۲ - ۱۸۶۸ میلادی) بود. در این روش، روی هر کاغذ که در انواع مختلف اوریگامی به نام کاواری به کار می‌رود، شکل‌های مجزا نقش می‌بندد و به وسیله تا کردن کاغذ این شکل‌های گوناگون آشکار یا پنهان می‌شود و نقش‌های مخصوص خود به خود به وجود می‌آید. این شیوه اوریگامی به شکل مسابقه بین بچه‌ها انجام می‌شد.
۵. کیریتسونگی اوریگامی^{۳۰}: این شیوه اوریگامی برای پیوستن چند قطعه کاغذ

اوریگامی به یکدیگر استفاده می‌شود. بهترین نمونه آن سیمبازورو اوریگامی^{۳۱} (هزار شکل دُرنا) است که با استفاده از کاغذ مربع شکلی که به صورت مربع‌های کوچکتر بریده شده و از مرکز به هم وصل هستند، چندین درنا ساخته می‌شود. در این بین چهل‌ونه روش مختلف برای بریدن کاغذ وجود دارد که الگوی بعضی از آنها بسیار پیچیده است.

۶. سمبوزورو اوریگامی^{۳۲}: نوعی تمرین برای تا کردن و ردیف کردن هزار درناست که به عنوان کمک برای برآورده شدن آرزوها انجام می‌شود.

ساختن اوریگامی

کاغذ اوریگامی مربع شکل است که یک سمت آن رنگی و سمت دیگر آن سفید است. این گونه کاغذها مخصوص اوریگامی است. بهترین ابعاد ۱۲×۱۲ یا ۱۸×۱۸ سانتیمتر است. کیفیت، ضخامت و اندازه کاغذ در چیزی که ساخته می‌شود، بسیار مؤثر است. در برخی روش‌ها از رنگ‌های مختلف در دو طرف کاغذ استفاده می‌شود و در برخی از سبک‌های اوریگامی، چند کاغذ روی هم قرار می‌گیرد تا ضخامت و خشکی مورد نظر به دست آید. به طور کلی به شیوه‌های گوناگون از کاغذ مربع، کاغذهایی به شکل مستطیل، لوزی، مثلث، متساوی‌الاضلاع، مثلث قائم‌الزاویه، دوزنقه، پنج ضلعی، شش ضلعی، دایره، بیضی یا نیم دایره به دست می‌آید تا برای هر گونه مورد نظر، کاغذ با آن شکل موجود باشد.

اوریگامی‌های ترکیبی می‌تواند از دو یا چند قسمت متشکل باشد که برحسب نوع آن، قطعات در جهت‌های مختلف قرار می‌گیرد. کاغذ محکم و در عین حال نازک ژاپنی موسوم به واشی^{۳۳} معمولاً برای تکنیک کیریتسوناگی به کار می‌رود. این کاغذ می‌تواند تا سی بار تا شود.

در ساخت اوریگامی باید روی خط‌های تا کاملاً دقت کرد تا هر گوشه درست مقابل گوشه دیگر قرار گیرد. چهار تایی اصلی برای کاغذ مربع شکل ضروری است؛ تا از روی قطر‌ها، تا از روی هر دو قطر، تایی کتابی از وسط، و تایی کتابی مجدد (تکرار تایی کتابی).

اوریگامی برای آموزش و هنر

افیراً مجدداً اوریگامی به عنوان یک تکنیک آموزشی مورد استقبال قرار گرفته است؛ به ویژه برای تدریس مفاهیم ارتباط بین سطح و حجم. هنر جدید اوریگامی به طور کلی تکنیک‌های رنگ‌آمیزی و برش را به کار نمی‌برد بلکه الگوی اصلی نشان دادن امجاہ است.

در اواخر دوره می‌جی و دوره تائیشو از اوریگامی به عنوان وسیله کمک آموزشی در کودکستان‌ها و مدارس ابتدایی استفاده می‌شد؛ به ویژه از زمانی که کاغذ چهارگوش رنگی به صورت گسترده تولید شد. در آغاز دوره شووا خلاقیت در آموزش و پرورش ژاپن مورد تأکید قرار گرفت و از اوریگامی انتقاد شد، چون کودکان می‌بایستی با کاغذ، کارهای استاندارد انجام می‌دادند. اخیراً مجدداً اوریگامی به عنوان یک تکنیک آموزشی مورد استقبال قرار گرفته است؛ به

ویژه برای تدریس مفاهیم ارتباط بین سطح و حجم. هنر جدید اوریگامی به طور کلی تکنیک‌های رنگ‌آمیزی و برش را به کار نمی‌برد بلکه الگوی اصلی نشان دادن احجام است.

یوشیزاوا آکیرا^{۳۴} متولد ۱۹۱۱ م. برای خلق و ارائه هنر آبستره از کاغذ استفاده می‌کرد. او در سال ۱۹۵۵، نمایشگاهی اختصاصی از این شیوه در موزه آمستردام برپا نمود که مورد توجه جهانیان قرار گرفت. نمایشگاه دیگر او از کار خلاقه با کاغذ، در سال ۱۹۵۹ و در موزه کوپریونیون^{۳۵} نیویورک بود و بعد از آن این هنر را در سرتاسر شهرهای ایالات متحده عرضه کرد. در نمایشگاه برخی از هنرمندان، اشیایی به ارتفاع چند فوت نیز ساخته شده است. ویژگی این ساخته‌ها در این بود که کاغذ آنها می‌بایست مرطوب می‌گشت و شی قبل از خشک شدن باید تا می‌شد. یوشیزاوا همچنین نمادهایی بین‌المللی برای توصیف مراحل تا کردن ابداع کرد.

اوریگامی در دنیا

چند نمونه از کارهای اوریگامی از زمان‌های گذشته در سایر مناطق دنیا پیدا شده

است. تعدادی اوریگامی (کاغذ و تا) در قرن ۸ میلادی از آسیا توسط مورها به اروپا آورده شد. شواهدی وجود دارد که نشان می‌دهد اوریگامی ژاپنی (سگ) در اسپانیا، انگلیس و فرانسه (شکل پرنده، اسب یا مرغ) مورد تقلید قرار می‌گرفت. در جهان مدرن غرب، اوریگامی ارائه شده توسط می‌گول د‌انامونو^{۳۶} (۱۹۳۶ - ۱۸۶۴ میلادی) نقش مهمی در اشاعه این هنر بازی کرد. امروزه در انگلیس روبرت هاربین^{۳۷}، در آرژانتین وینسنت سولوزانو^{۳۸} و در فرانسه جرشون لیگمن^{۳۹} در گسترش هر چه بیشتر این هنر فعالیت می‌کنند.

از زمان نمایشگاه اوریگامی در ۱۹۵۵ م. توسط وزارت خارجه ژاپن و موسسه ژاپن در هلند و اعزام معلمان اوریگامی به ۲۸ کشور در غرب، اقیانوسیه و جنوب شرقی آسیا، شمار طرفداران اوریگامی و انجمن‌های اوریگامی در ژاپن و کشورهای خارجی روزبه‌روز در حال افزایش است. در میان سازمان‌های ارائه دهنده این هنر می‌توان از انجمن بین‌المللی اوریگامی که در سال ۱۹۵۴ م. در ژاپن تأسیس شد؛ مراکز اوریگامی آمریکا در ۱۹۵۹ م. که توسط لیلیان اوین‌هایمر برپا گشت؛ انجمن اوریگامی بریتانیا در ۱۹۶۷ م. و مرکز گسترش اوریگامی در ایتالیا در ۱۹۷۸ م. نام برد.

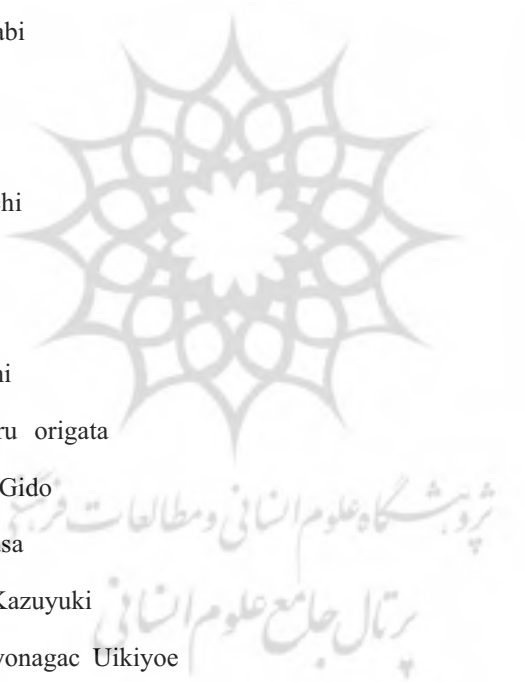
منبع

- Yoshizawa Akira, Encyclopedia of Japan, vol 2, pp. 1159 - 60.

"Nippon Origami Association", [http://. member. nifty. ne. jp/ noa net/](http://.member.nifty.ne.jp/ noa net/)

پی نوشت ها

- 1 - Origami
- 2 - Katashiro
- 3 - Ise
- 4 - Jingu yoshi
- 5 - Gohei
- 6 - shide
- 7 - Noshi
- 8 - Tato
- 9 - Noshi awabi
- 10 - Mizuhiki
- 11 - Heian
- 12 - Muromachi
- 13 - Ido
- 14 - Taisho
- 15 - Kumigami
- 16 - Sembazuru origata
- 17 - Rokoan Gido
- 18 - Kayaragusa
- 19 - Adachi Kazuyuki
- 20 - Torii Kiyonagac Ukiyoe
- 21 - Hokosai
- 22 - Kusaki hana tsutsumi
- 23 - Noa
- 24 - Oshi - e origami
- 25 - Nishiki - e origami

- 26 - Taisho
- 27 - Showa
- 28 - Kasaneori
- 29 - Kawari origami
- 30 - Kiritsunagi origami
- 31 - Sembazuru origami
- 32 - Sembuzuru
- 33 - Washi
- 34 - Yoshizowa Akira
- 35 - Cooper union
- 36 - Miguel de Unamuno
- 37 - Robert Harbin
- 38 - Vincent Solozano
- 39 - Gershon Legman

